

ПРАВА ЖІНОК В МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ

Марущак Олександр Анатолійович

к.ю.н., доцент кафедри

Щербак Катерина Анатоліївна

студентка групи КЮ-181

Чернігівський національний технологічний університет

м. Чернігів, Україна

Анотація. Пройшовши великий історичний шлях більшість країн світу встановили що жінка і чоловік є рівними у своїх політичних, економічних, соціальних та інших правах. Але тема прав жінок у мусульманських країнах є актуальною і на сьогоднішній день. Мусульманська жінка обмежена в правах порівняно з чоловіком, що в першу чергу пояснюється релігійними канонами.

Ключові слова: права людини, права жінки, іслам, нерівність, Коран, право

Гендерна нерівність є характерною рисою саме для багатьох мусульманських країн, що витікає з давніх традицій. З одного боку, Коран, як одне з головних джерел мусульманського права, проголошує право жінки на майно, на вибір чоловіка, на можливість отримувати освіту. Проте з іншого боку, Коран визначає нерівність жінки та чоловіка. У четвертій сурі Корану «Жінки» (айат 38; 34) зазначено: «Чоловіки стоять над дружинами тому, що Аллах дав одним переваги перед іншими, і тому, що вони утримують їх зі свого майна. І порядні жінки побожні, зберігають таємне в тому, що зберігає Аллах. А тих, непокори яких ви боїтеся, умовляйте і залишайте їх на ложах і вдаряйте їх. І якщо вони покаються вам, то не шукайте шляхів проти них...» [1, с. 57-58]. Але Коран дає чітке твердження, що жінка повністю рівна з чоловіком перед Богом в обов'язках і правах. Хоча мусульманським країнам і притаманний патріархальний характер, проте іслам захищає честь і гідність жінки, він

передбачає гарне відношення до жінки і відводить їй значне місце в мусульманському суспільстві.

Тож дискримінація жінки починається вже з самого її дитинства, оскільки гендерний пріоритет під час народження дитини часто відображається на її подальшому вихованні та ставленні до неї родини [2].

Якщо звернутися до історії, то вперше «жіноче питання» було порушено в грудні 1849 р. в Бейруті на відкритому засіданні Сирійського наукового товариства. Підняв його в своїй доповіді видатний арабський просвітитель - християнин Бутрус аль-Бустані (1819-1883). Він назвав тоді пригнічення жінки однією з головних причин відсталості арабської нації і права загалом. Наприкінці XIX століття арабський юрист і публіцист Касим Амін, що спирався на праці богослова Мухаммеддіна Абдо, завдяки Корану і сунні продемонстрував правове становище і статус жінки. У 1899 р. випустив книгу «Тахрір аль-мара» («Звільнення жінки»), в 1901 р. - «Аль-мара аль-джадида» («Нова жінка») – концепція прав жінок набувала нового бачення [3, с. 107].

Згідно Корану жінкам заборонено вступати у свавільне спілкування з чоловіками, якщо це не передбачає законну ціль, тому спеціально для них створено транспорти, лікарні, спеціальні установи, куди кожна жінка має право звертатись за необхідністю. Іслам не передбачає дозвіл на викладання жінками чоловікам, тому навчальні заклади створюються окремо. Жінки мають право слухати лекції від чоловіка тільки зі спеціального екрану, а питання можуть ставити по телефонній лінії, що спеціально працює для цього в університетах. Бувають випадки, коли жінки викладають у закладах поруч із чоловіками, проте тут простежується строга субординація. Однак кількість жінок, що викладають є незначна. Загалом мусульманський світ характеризується найнижчим рівнем писемності серед жінок [2].

Якщо ж спілкування між чоловіком та жінкою відбулося, то жінка зобов'язання дотримуватись відповідних правил: заборонено показувати свою привабливість, заборонено довготривалі розмови. Якщо жінка і чоловік не перебували у союзі, то їм заборонялось залишатись на одинці один з одним.

Статус мусульманської жінки визначається не її фізичною красою й участю в соціальному житті, а її благочестям і прагненням приховати свою красу, жіночу привабливість і зберегти їх для того чоловіка, з яким вона одружена.

За бажанням жінка-мусульманка (за згодою чоловіка або родича, що відповідає перед Аллахом за збереження її честі і моралі) може займатися власним бізнесом чи брати участь у суспільному і політичному житті суспільства, працювати в прийнятних для неї галузях, таких, як медицина, освіта, текстиль, кулінарія, але це залежить від рівня розвитку держави та суспільства [4, с. 264-265]. Таким чином, навчання і робота, всупереч думці більшості, для мусульманок доступні і дозволені. Мусульманка має право працювати лише за умови, якщо робота не заважає їй доглядати дім, чоловіка та дітей. Але будинок об'єктивно продовжує залишатися «на ній». В країнах Близького Сходу лише 20 відсотків залучені до ринку праці, бо більшість мусульманок робить добровільний вибір на користь своєї споконвічно жіночої справи - присвятити життя своїм близьким, родині, дітям [3, с. 109]. Тобто, мусульманська жінка, як правило, самостійно визначає свою «домашню долю».

За ісламським законом заміжня жінка не є служницею в будинку свого чоловіка. Однак мусульманка повинна сама з любов'ю і бажанням займатися господарськими справами, піклуючись про потреби і зручність членів своєї сім'ї. Тому жінка не повинна уникати виконання необхідних робіт по дому, допомагаючи чоловікові своєму, і роблячи його при цьому щасливим [5, с. 926]. Останнім часом в країнах ісламу відбуваються реформи, що спрямовані на розширення участі жінки в усіх сферах соціально-економічного та політичного життя. Яскравим прикладом таких змін можуть бути, перш за все, проведення вільних демократичних виборів до законодавчих органів влади, які за минулі декілька років відбулися у Тунісі, Алжирі, Марокко, Єгипті, Йорданії, Йємені, Кувейті та в Палестинській Національній Адміністрації (ПНА). Надання політичних прав жінкам в Бахрейн, Омані та Кувейті також стало підтвердженням тих кардинальних змін, спрямованих на розширення демократії в країнах ісламу [6, с. 169]. Жінок, як політичних лідерів, не

сприймають взагалі, бо вважається, що жінка не може займатися чоловічими справами. Проте після революції у 1979 році в Ірані жінки отримали право обиратися. З того часу лише 49 жінок займали місце у парламенті, а це лише 3% від загальної кількості. За останні роки кількість жінок-кандидаток збільшилась, однак жінки мають «декоративний» характер, і не відіграють значної ролі в прийнятті рішень.

На даному етапі розвитку мусульманських країн можна простежити певний розвиток правового становища жінок, проте іслам продовжує дозволяти побиття чоловіками своїх дружин. Так, Коран (4:34) приписує: «А тих жінок, у вірності яких ви не впевнені, умовляйте (спочатку), (потім) уникайте їх на ложі подружньому і (нарешті) побивайте їх». Саме це положення суперечить принципу рівності та справедливості, на яке дуже часто посилається мусульманське право.

Досить гостро постає питання віку, з якого дівчата виходять заміж. Середній вік - 12-15 років. У порівнянні з європейськими стандартами - це дуже рано. Тому в Тунісі декілька років тому розпочався феміністичний рух під назвою «Дівчата – не дружини». Кількість таких феміністичних рухів за останні часи збільшується. Головною метою є показати абсурдність шлюбів дівчаток із зрілими чоловіками.

Коран встановлює лише одну можливість жінки вступити у шлюб. Чоловіки ж мають можливість мати декілька дружин, якщо на це дає згоду перша дружина, проте іслам обмежує число дружин, і обумовлює справедливе ставлення до всіх дружин. Досі деякі країни вважають, що чоловік, який має декілька дружин він є поважним та заможним. Іслам гарантує економічну стабільність жінки. Чоловік зобов'язаний укласти з дружиною економічний шлюбний договір пропорційно його матеріальним засобам. Цим договором обумовлюється посаг дружини з боку чоловіка [4, с. 264].

Багатоженство стало улюбленою темою для критики мусульманських країн, проте мусульмани вважають, що багатоженство вирішує ряд суспільних проблем, наприклад: якщо жінка є безплідною і не може народити; якщо

дружина має хвороби, через які їй забороняється мати дітей; коли трапляються революції, війни, при яких гинуть тисячі людей. В ісламі зазначено, що багатоженство є дозволеною справою, а не обов'язком про що свідчить Коран. Основні країни, де дозволено багатоженство є Єгипет, Алжир, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати та інші.

За Кораном мусульманському чоловіку дозволено одружуватись з жінкою, яка не сповідує іслам, проте жінці строго заборонено вступати у шлюб з чоловіком, який сповідує іншу релігію. Також іслам забороняє жінці виходити за чоловіка, який є кровним родичем. Жінка має право вимагати розлучення у тому випадку, коли чоловік при укладенні шлюбу пообіцяв мати лише одну дружину, але обіцянку не стримав. В таких країнах як Кувейт, Ліван, Марокко, Йорданія, Ірак, Іран перша жінка має право давати згоду на укладення шлюбу її чоловіка та іншої жінки, що чітко прописується у шлюбному контракті молодих.

Жінка не має права розірвати шлюб без поважних підстав, та вступити в інший шлюб. Однак чоловіку не дозволено розлучатися з дружиною, якщо вона йому вже не подобається. В ісламі жінці гарантується право самій вирішувати питання про своє заміжжя, так само як і вимагати розірвання невдалого шлюбу [5, с. 926].

Чоловік після розлучення зобов'язань видати колишній дружині частину майна, що називається махр. Після розлучення жінка і чоловік отримують рівну долю майна. Проте у спадщині син отримує більшу частку майна. У Корані вказано: «Аллах приписує відносно ваших дітей: «Синові належить частка, що дорівнює частці двох дочок» (Сура, «АН-Нісаа» (Жінки), аят 11) [6, с. 169].

Останнім часом поширеними стали втечі мусульманських жінок від своїх чоловіків. Наприклад, у червні 2019 року шоста дружина еміра Дубая і прем'єр-міністра ОАЕ, мільярдера Мохаммеда ібн Рашид Аль Мактум принцеса Хайя аль Хусейн втекла в Лондон з двома дітьми.

Ще однією із важливих рис мусульманських жінок є прикривання свого тіла. В наслідок розвитку мусульманських країн – жінка може самотійно обирати як їй одягатися, а насильний примус носіння будь-якого одягу вважається як

патріархальний тиск з боку держави та суспільства. Зокрема розрізняють різні види жіночого мусульманського вбрання: нікаб, хіджаб, паранджа, чадра. Нікаб – головний убір чорного кольору, що повністю прикриває волосся та обличчя і залишає проріз для очей. Хіджаб – традиційна мусульманська хустка, що прикриває шию, волосся, вуха та плечі. Паранджа – довге простираadlo, що прикриває тіло і лице. Чандра – довге простираadlo, що прикриває все тіло з голови до п'ят. Зараз актуальною стала проблема носіння мусульманського одягу в Європі. Багато країн визначають певні заборони щодо цього. Парламент Данії у 2018 році заборонив з'являтися у громадських місцях у традиційних головних уборах. Франція є першою країною, що заборонила нікаб і паранджу. Парламент ФРН у 2017 році заборонив жінкам на державних посадах носити головний убір, що прикриває обличчя. Також, ці заборони підтримують Нідерланди, Австрія, Болгарія, Бельгія.

Висновок. Не зважаючи на загальне покращення становища жінок в мусульманських країнах, дана проблема залишається дуже актуальною. Жінки активно борються зі свавіллям патріархальної влади, за свої права, проводять демонстрації і мітинги, про що свідчать феміністичні рухи. Жінки в Ірані, Саудівській Аравії, Тунісі та інших країнах ризикують своїм життям аби побороти насилля з боку держави та чоловіків. Основною метою боротьби жінок є встановлення рівності жінок та чоловіків, встановлення справедливого суспільства в якому будуть відсутні риси гендерної дискримінації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. И.Ю. Крачковский. Коран. Пер с араб. / Редакционно-издательский отдел Таджикского республиканского отделения Советского фонда культуры. М., 1990. С. 450.
2. Місце та роль жінки в традиціях мусульманського суспільства. *Феміністична майстерня* : веб сайт. URL: <https://femwork.org/kritika/2-mistse-ta-rol-zhinki-v-traditsiyah-musulmanskogo-suspilstva/>
3. Беєва Т. М. Правове та повсякденне життя жінки в мусульманському світі: історичний аспект. С. 107-112.

4. Кириченко Т.С. Місце і роль жінки у країнах Ісламського світу. *Право і Безпека*. 2010. № 5. С. 263-266.
5. Агзамова Л.М. Роль и место женщины-матери в исламе. *Вестник Башкирского университета*. 2009. №3. С. 924-927.
6. Чепульченко Т.О. Права людини в ісламі. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць*. 2011. № 1 (9). С. 166-171.